

doi <https://doi.org/10.18485/bratstvo.2021.25.6>

УДК 929 Милутиновић Сарајлија С.

821.163.41.09

75

Рад примљен: 10. 8. 2021.

Рад прихваћен: 9. 9. 2021.

Оригиналан научни рад

КЊИЖЕВНО И ЛИКОВНО ПРИКАЗИВАЊЕ СИМЕОНА МИЛУТИНОВИЋА САРАЈЛИЈЕ

У раду се освјетљавају књижевни и ликовни портрети књижевника и историографа Симеона Милутиновића Сарајлије. Рад садржи сакупљене податке о књижевном и ликовном приказивању Сарајлије, те библиографске податке о објављеним пјесниковим портретима. Указано је на тешкоће са којима су суочени истраживачи културне историје у потрази за портретима писаца и културних трудбеника XIX вијека. Поставља се питање да ли им библиографи могу помоћи?

1. Увод

1.1. Заслужено мјесто у српској историографији, књижевности и култури у цјелини свакако припада Симеону Милутиновићу Сарајлији (1791–1847). Симеон је, оригиналним књижевним и историографским радом, сакупљањем народних пјесама, приређивањем, издавањем, превођењем, филолошким биљешкама уз текстове и учитељевањем, дао изузетан допринос српској књижевности и култури.¹ Живом ријечју опјевао је српску борбу за слободу и самосталност, а мање је познато да је у рукопис-

¹ Ј. Јањић, прир. *Симеон Милутиновић Сарајлија: (између Вука и Његоша)*, редактор Радмило Маројевић, Бањалука, 2019, 5.

ној заоставштини оставио бројне животописе заслужних личности српске културе и историје, низ књижевних портрета истакнутих личности, који представљају неисцрпан извор за истраживања из више комплементарних дисциплина. Захваљујући радовима учених и даровитих појединаца, сачувано је драгоцену културно благо; ипак, услед бурних историјских околности и нашег немара за културно наслеђе, заборав је с временом прекрио и неке заслужне личности наше књижевне прошлости и историје. Симеонов лик од заборава сачували су истакнути српски књижевници и ликовни умјетници XIX вијека, пјесникови савременици. У Народном музеју у Београду чувају се четири пјесникова ликовна портрета.

1.2. Двадесетих година XIX вијека Јосиф Миловук (1793–1850) издао је у Пешти више бакрорезних портрета знаменитих Срба под насловом *Образоизданіе сѣйній и знатній Србѣля*. Увиђајући значај ликовних портрета, живописа, али и животописа истакнутих личности, наш чувени литограф и први српски фотограф Анастас Јовановић (1817–1899), намјеравао их је објавити, а у објаву насловљеном *Изјашињење уз Споменике српске*, датираним на Преображење 1850. године у Бечу, биљежи: „Одавна сам мислио и желіо, да Споменици србски дођу у руке нашег народа. Одредио сам већ био два рока, па ево ій тек сад на свету. Мени є врло тежко, да нису изишли на одређено време. Биће читателя, кои ће знати и поняти, како є тежко издавати и манѣкакво дѣло од овога. Препрека илядама изилазе на пут сваком већем предузиманю. Да є ово дѣло само од мое струке, доиста би давно већ готово било; но поред мога посла и рада нуждан є био такође посао каквог врстног књижевника нашег, кои би живот и дѣла наши славни люди онако верно и прилѣжно описао, као што сам я образе им начертати трудіо се“.² Јовановић истиче како је у Бечу провео више од дванаест година и како је ту дошао за љубав умјетности, те да је за то вријеме мотрио „шта немачки уметници и списатељи, шта обое заедно на корист и славу народа свог раде“.³ Јовановић истиче да се у сликању иоле знатнијих сународника такмиче и умјетници (сликари) и књижевници и народ, да се што више на олтар народни принесе садашњем живећем и будућем свијету.

1.3. Увидјевши значај и историографског и књижевног портретисања знаменитих личности наше културе и историје, својих савременика са којима је био у пријатељским односима, и књижевник Јаков Игњатовић оставља културној историји драгоцену писану податке. О томе биљежи: „Личност и живот важни људи у подробности знати и познавати, срећна је ствар за оног, који сваку важност уважава и распрострањава. Код

² А. Јовановић, *Изјашинѣњѣ уз Споменике Српске*. У Бечу : [Анастас Јовановић], 1850, [1].

³ *Исто*.

важни људи изванредне и маленкостне ствари имају важности. У срећи ил` несрећи, радости ил` јарости, побуђење душевно другчије је него код обични људи. Њив начин живота и сам свакидашњи разговор припадлежи обштинству“.⁴ Многи честити Србљи заборава су предани, истаћи ће Игњатовић у поменутом тексту.

1.4. Поставља се питање: да ли библиографи могу помоћи истраживачима у трагању за ликовним портретима личности које су задужиле нашу културу, историју и науку? Да ли у пољу напомена библиографског описа можемо уносити библиографске податке о ликовним портретима, често сачуваним само у блиједим репродукцијама? Чини ли се неправда струци и науци уношењем у библиографски опис само портрета аутора књиге и особе којој је дјело посвећено? Да ли овај немали и значајан задатак треба да преузмемо баш ми – библиографи?

2. Књижевни портрет Симеона Милутиновића Сарајлије

2.1. Од Симеонових савременика његов лик је, без икакве сумње, понајбоље у прози приказао Јаков – Јаша Игњатовић (1822–1889). Симеон је током 1838. године био гост Симе Игњатовића, Јаковљевог брата и татора, биљежника будимске вароши, како Јаков наводи у уводу овога рада. Текст *Три српска списатеља* Игњатовић почиње описом познанства и побратимства са нашим пјесником. Текст је објављен у „Даница” 1860. године. Игњатовићев запис је веома топао и живописан. Писац описује Симеонов боравак у Пешти, друговање са њим, Симеонова сјећања и, скоро сликарски јасно, доноси опис Симеонове спољашњости: „Када сам га ја познао, могао је бити около педесет година. Био је од већи средњи људи, покрупна стаса, коштуњав; прси јаке, широке. Глава и лице овални, све чести лица једна према друге сразмјерне, уста и уши мале, нос орлов, ниже корена свог испупченији, него на поменутом лику, очи угасито граорасте, нити мале, нити превелике, обрве повелике и необично горе узковрчене, чело високо и лепе форме, тако као што га је обично у велики људи видити; глава напред јако ћелава и тим чело необично увеличано, потиљак јако развијен, врат појачи са јабучицом. Цјели лик му је био важна изражаја, изглед пун духа и одважности. Кад се међу многим људима налазио, изгледао је као орао међу мањим птицама. Густе и повећи брци јуначки су му изглед давали“.⁵

⁴ *Три српска списатеља од Јакова Игњатовића*, Даница. – Год. 1, бр. 1 (20. 2.1860), 5.

⁵ *Три српска списатеља од Јакова Игњатовића*, Даница. – Год. 1, бр. 2, (29. 2.1860), 19.

О онима који су свакојако (недобронамјерно), а познато је да је у нашој историографији било више таквих написа, писали о Симеону, Јакша, како га је сам пјесник називао, рекао је да „Сима није ништа у томе разуму противно или физично немогуће чинио; а и у његовој чудоредности надмашио је умом те бирократске жалоснике“.⁶

2.2. И Љубомир П. Ненадовић (1826–1895) оставиће драгоцену биљешку о Симеоновом првом сусрету са младим Његошем и боравку на Цетињу у тексту *Симо Милутиновић на Цетињу*: „У то доба један стран, необичан човек бану на Цетиње. По дугачком капуту опасао се херцеговачким појасом, да му не рекну Црногорци: иде распојас као Лацманин; по врх широких панталона скопчао доколенице, да не рекну: гаће му се по земљи вуку; за појас заденуо мали нож, да му не рекну: иде као женетина (без оруж’ја). Од Котора до Цетиња, кога је год Црногорца путем срео, склопио му руке око врата и пољубио га у чело. Црногорци освртали се за њим и међу собом говорили: `Овакви човек још нигда није долазио у наше планине!` – Кад је дошао на Цетиње, свети владика загрлио га и рекао: `Благо мени!` – Главари црногорски скупили се око њега и жељно слушају његов говор, а он без прекидања прича. Свака његова реч врло их занимала. Збори чисто црногорски а није Црногорац, пита по имену за црногорске јунаке и војводе, као за своје старе познанике, а није их нигда видео; помиње црногорске бојеве као да их је својим очима гледао. На његову необичну живост и безазленост у причању, главари су се са братском љубављу смешили“.⁷

2.3. Пјесников узвишени дух у стихупонајбоље је опјевао Петар II Петровић – Његош. Своме учитељу Његош се обраћа у Прологу *Луче*. Познато је да је Његош *Лучу* у цјелини посветио Сарајлији, а у посвети стоји: „Посвећено Г. С. Милутиновићу. (На Цетиню 1. Маја 1845.)“, те слиједи стихови упућени Симеону:

Да, свагда ми драгий наставниче!

Србскій пѣвче, небомъ осіяный...

[ЛМ [3]].

Његошева пјесма – некролог *Спровод праху С. Милутиновића*⁸, датирана је 1. марта 1848. године, садржи стихове дубоког дивљења и поштовања према Симеону и слави његову духовну љепоту и величину: „ђе се силни полет мјери, међу прве ти си Симо!“, „трудно те је и зазрети, ’камо ли те проћи мимо“. Слиједи топли стихови захвалности:

⁶ Исто.

⁷ *Целокупна дела Љубомира П. Ненадовића*, Београд, 1894, 15–28.

⁸ Пјесма је објављена у „Подунавци“ 9. априла 1848. године, бр. 15, 61–62.

*Ја сам теби много дужан, дужности су ове свете –
ка олтару признаности нека вјечно оне лете!
Ти м' уведе поглед први у зрачнијем просторима,
у којим се зв'језде тиће и шетају хорovima.
Показа ми св'јет без бусла – бусло исто без полуса
то је б'једна земља наша, то је вјечна ова дуса.*

Бранко Радичевић (1824–1853), у пјесми *Пут*, обраћа се Симеону славећи његов пјеснички дар:

*Ао Чубро, нашто ли си стао?
Бог је теби гром у руке дао...⁹*

2.4. И једно и друго књижевно портретисање пјесникових савременика, у прози и стиховима, допуњава се у јединствену цјелину, те отуд можемо ближе сагледати пјесникову личност. Бројни пјесници, савременици и сљедбеници, посветили су стихове Симеону. Тиме се јасно види колики углед је Симеон имао међу њима.¹⁰ Сви ти књижевни радови доприносе јаснијем портретисању нашег пјесника. Поменућемо неке од њих.

Пјесма Јована Илића (1825–1901) *При упоку С. Милутиновића Чојковића* објављена је у листу „Подунавка“ 9. јануара 1848. године (бр. 2, 8) под иницијалима И. Ј. Говорећи ове стихове, Илић се опростио од „оног који небо с земљом споји, кој' се диже вр' звјездана свода, а на дику свет српскога рода“ 1. јануара 1848. године. И синови Јована Илића, Војислав, Драгутин и Милутин, посветиће касније Симеону стихове.

Пјесма Ђорђа Н. Милића посвећена *Србском Омиру Сими Милутиновићу Сарајлији* објављена је у „Јавору“ Јована Јовановића Змаја 1891. године.¹¹

⁹ Пјесма *Пут* објављена је у збирци *Песме Бранка Радичевића* I. Књига је штампана у Бечу у „Јерменскоме намастиру“ 1847. године (152–153). Пјесма је датирана: 1847 мар[т].

¹⁰ Поменућемо још неке од аутора. Пјесма *Господину Сими Милутиновићу* Јована Суботића (1817–1886) објављена је у „Летопису“ 1837. године (књ. 40, 43–44). Пјесма *Јакова Игњатовића (тринајстољетног једног Србчета) стихови* посвећена Симеону објављена је у „Српском народном листу“ (Будим) за 1838. у 11. броју. У истом броју листа на насловној страници као мото уредништво доноси Симеонове стихове. У „Босанској вили“ (1891, бр. 18) објављена је и пјесма *Пред сликом Сими Милутиновића* Лазара П. Димитријевића (1856–1899). Пјесма је потписана иницијалима: Л. П. Д, које је разријешо Дејан Ђуричковић.

¹¹ Бр. 26, 405. Пјесма је датирана: у Прњавору, 5. априла 1891. У напомени уредништво наводи: „Декламовао Марко Антонић ученик трећег разреда Српске основне школе на Ђурђевдан 23. априла о. г. о 'вечерњо' забави', коју је у Прњавору природно пододбор за подизање споменика србском пјеснику Сими Милутиновићу Сарајлији“.

*Босна те је србском роду дала
а Србија мачем оружала,
Црна Гора пјесмом задојила
сва те браћа срцем заволила.*

Никола Т. Кашиковић написао је пјесму *О стогодишњици Сима Милутиновића*. Пјесма је објављена 5. октобра 1891. на насловној страници „Босанске виле” (бр. 18, 273–274), која је, поводом стогодишњице од пјесниковог рођења, у цјелини посвећена пјеснику. Посљедње стихове ове пјесме „није одобрила аустријска цензура”,¹² те је само графички наговјештено да су стихови изостављени:

*Симово име Босни к’о јарко сунце сјаје,
а спомен буди, диже и млађе нараштаје,
који се диче њиме, који га ево славе,
ко првог сина свога послије Светог Саве.*

Стихове је пјеснику упутио и Авдо С. Карабеговића. Пјесма *Сими Милутиновићу* објављена је у мостарској „Зори” 30. јануара 1897. године (бр. 1, 15).

*Дај да пјевам славу србског сина
ког породи наша Босна мила,
славу сина поносна Србина,
најдражега иштићеника вила.*

*Ал ко може опјевати славу
таког дива, сивог соко-’тића,
и достојно увјенчати главу,
мудру главу Чубре Чојковића?!*

3. Ликовни портрети Симеона Милутиновића Сарајлије

3.1. Неколико истакнутих српских ликовних умјетника XIX вијека сачувало је лик Симеона Милутиновића Сарајлије. Сачуван је и један портрет непознатог аутора. Поред тога, наишли смо и на помен портрета, литографског рада, нама данас сасвим непознатог. Драгоцјене податке о Симеоновим портретима забиљежио је Андра Гавриловић. Наиме, Гавриловић биљежи да прва пјесникова слика, литографија, датира из периода штампања *Србијанке*. „Још када се Сима бавио у Лајпцигу ради штам-

¹² Б. Трајковић, *Никола Т. Кашиковић: Живот и дело*. Београд, 2006, 397.

пања своје *Србијанке*, настане румунски бојер а по том песник и државник Розети са својим друштвом, те се литографски изради без сумње прва слика Симиња“.¹³ Ријеч је о Румуну Јоану Росетију, студенту медицине, који ће Симеону финансијски помоћи при штампању *Србијанке*.

3.2. Игњатовић помиње да је Симеонов портрет објављен и на страницама *Србијанке*. Остаје нејасно да ли је пјесников портрет донесен у једном броју примјерака или је по сриједи случајна омашка. Примјерак *Србијанке* који смо користили током истраживачког рада не садржи портрет.¹⁴ Стога претпостављамо да је Игњатовић мислио на портрет објављен у *Пјеванији*, 1833. године, која му је била свакако позната. На том портрету је Симеонов лик понајвише поетизован, а Игњатовић за портрет истиче да је „јакo идеализиран као поета, полет пјеснички је изражен, но у осталом само њежне црте видимо. Можда је тај лик млађем његовом добу већма сличан“.¹⁵ Тај портрет пјесникови биографи називају другим ликовним радом с пјесниковим ликом, бакрорезом,¹⁶ који је урађен заузимањем Јосифа Миловука у Пешти почетком тридесетих година, а, претпостављамо, објављеном у дјелу *Пјваницја црногорска и херцеговачка* (Будим, 1833). Аутор овог ликовног рада је непознат. Штампана је на предлисту, а испод пјесниковог лика укрштени су харфа и мач.

3.3. Послије 1835. године, наводи Гавриловић, пјесника је сликао у Крагујевцу живописац Исаиловић, родом из Даља: „Ту је Сима у оном добивеном бињишу“ [Гавриловић 1899: XXV]. Несумљиво је то рад Јована Исаиловића Млађег (1803–1885), који се „после трогодишњих студија у Бечу враћа у Србију 1839. године“ и „слика портрете значајних личности уставобранитељске опозиције у Србији“.¹⁷ Владан Недић биљежи да је Симеон „султанов дар, скупоцен бињиш с крупним бриљантним пуцетом под грлом, поклонио Књажеско-српском театру Јоакима Вујића“ [Недић 1959: 121]. Овај дар Симеон је добио када је у свити кнеза Милоша Обреновића чинио подворење султану Махмуду 1835. године. Портрет се чува у Народном музеју у Београду. У Музеј је доспио прије Другог свјетског рата. Портрет није потписан. Димензије портрета су 60,5 x 47,5 центиме-

¹³ А. Гавриловић, *Сима Милутиновић: 1791–1847*, Лирске песме Симе Милутиновића Сарајлије. Београд, 1899, XXV.

¹⁴ Користили смо примјерке овога дјела, штампаног у четири части, сачуване у Библиотеци Српске академије наука и уметности, које не садрже пјесников портрет. Ни дигитализовани и електронски доступни примјерак *Србијанке* Библиотеке Матице српске (сигн. Р19Ср I 314/1) не садржи портрет пјесника.

¹⁵ Игњатовић, 1860, 19.

¹⁶ Под појмом *литографија* подразумијева се преношење текстуалних или графичких записа са камена, облик равне штампе; а под појмом *бакротисак* врста штампе уз помоћ отискивања бакрореза на хартији, којом се постиже висок квалитет боја и брзина штампања.

¹⁷ П. Петровић, *Сретење устаника и Устава*, Београд, 2014, 10.

тара. Претпоставка је да је Исаиловић Симеона портретисао по повратку у Србију 1839. или 1840. Наиме, 1839. године Исаиловић је насликао и чувену композицију *Кнез Милан на одру*, која је данас изложена на сталној поставци Народног музеја. У прилог тој тврдњи иде и биографски податак да је Симеон са супругом Маријом почетком маја 1839. стигао из Будима у Србију. Овај портрет објавио је Љубомир Дурковић-Јакшић 1957. с напоменом: „портрет на платну радио је непознати сликар по Симином доласку из Црне Горе, када је био `већ оћелавио`“.¹⁸ Захваљујући Гавриловићевом запису, данас је извршена атрибуција овог умјетничког дјела.

3.4. Красарка, како ће Симеон поетично назвати Катарину Ивановић (1811–1882), прву признату српску сликарку, израдила је пјесников портрет. Пјесник је *Тројесестарство* (Лајпциг, 1837) посветио Катарини 1837. године, док је још учила сликарство у Бечу, ријечима „честитой и надобичной любительки краснога знания“ [ТС [3]]. У нашој историографији помињу се различите година настанка овог портрета. С пуном вјеродостојношћу можемо рећи да је тачна година израде портрета 1840, јер је прије конзервације слике, тачније прије рентоалаже, према подацима Народног музеја, постојао сљедећи запис: *Екатерина Ивановић 1840*. Портрет се налазио у власништву Катарине Ивановић до 1879. године, када је поклоњен Народном музеју у Београду, гдје се и данас чува. Цинкографски отисак овога портрета дат је у издању *Лирских песама Симе Милутиновића Сарајлије* Српске књижевне задруге 1899. године. Задружна књига 1948. године објавила је разгледницу са репродукцијом овог рада и можемо са сигурношћу рећи да је овај Симеонов портрет понајвише познат и да је доживио велики број репродукција. Поводом 225 година од пјесниковог рођења израђена је поштанска маркица Србије (2016) с овим ликом.

3.5. Андра Гавриловић наводи да је и „Мина Вукова покушала писалком, и врло је успела у обележавању најмаркантнијих црта његова лика“ [Гавриловић 1899: XXV]. Мину Караџић Вукомановић (1828–1894) сликарству су „подучавали Јозеф Пфајфер и Фридрих Шилер. У очевом дому дружила се са многим сликарима, ученицима Академије у Бечу – Јованом Поповићем, Урошем Кнежевићем, Стеваном Тодоровићем, Ђуром Јакшићем и другима, што је вероватно утицало на њено сликарство“.¹⁹ Усавршавала се и посјећујући галерије у Бечу, Венецији, Дрездену и Берлину. Цртеж је рађен оловком на папиру, димензија 15 x 20 центиметара. Настао је око 1845. године. Портрет се чува у Збирци цртежа и графика Народног музеја у Београду. Историчар умјетности и некадашњи кустос Народног музеја, Вања Краут, забиљежила је да је „рађен сигурно и зна-

¹⁸ Љ. Дурковић-Јакшић, *Србијанско-црногорска сарадња: (1830–1851)*, Београд, 1957, [233].

¹⁹ В. Краут, *Цртежи српских уметника 19. века: каталог збирке Кабинета графика Народног музеја, Београд*, Београд, 1992, 24.

лачки, без сувишне дескрипције, у огртачу и у пози конципиран као и портрети настали у окриљу романтизма“, те да „лик портретисаног не делује идеализовано нити да је рађен по сећању“.²⁰

3.6. Посљедња Симеонова за живота израђена и сачувана слика је рад Димитрија Аврамовића (1815–1855). Данас се чува у Народном музеју. Гавриловић наводи да је портрет израђен 1846. године, а према подацима Народног музеја насликан је 1847. године. Аврамовић је „у Беч је отишао 1833. године, а од 1836. до 1840. је студирао сликарство на тамошњој Академији. По завршетку студија прешао је у Београд и отпочео са сликањем иконостаса за Саборну цркву (1841–1845). Поред црквеног сликарства радио је портрете, а бавио се и карикатуром“.²¹ Овај Симеонов портрет објављен је у „Босанској вили“ (1891, бр. 18) и „Требевићу“ (с поднасловом „први српски илустровани календар у Босни и Херцеговини за просту 1891. годину“). Слика је оивчена декоративним лоровим вијенцем, на коме је положена харфа, отворена књига и на њој мач.

3.7. Говорећи о слици *Срби око певача* Анастаса Јовановића (литографију је Јовановић издао 1848. године), Љубомир Дурковић-Јакшић биљежи да је сачувана Јовановићева „скица лика Симе Милутиновића, спремљена за цензуру 1847, на којој Сима држи у левој руци књигу са натписом ћирилицом *Сербјанка*, а испод тога латиницом *Serbianka*. Када се упореди ова скица и Симин портрет, који је радио Димитрије Аврамовић, са ликом гуслара на композицији Анастаса Јовановића *Срби око певача* види се да има сличности, разуме се ако се прими и то да је на композицији *Срби око певача* Симин лик идеализован, нарочито што му је глава покривена косом.“²² Судбина поменутог скице није нам позната.

Поред тога Љ. Дурковић-Јакшић наводи да је у рукописној заоставштини Симеоновог сина Драгутина С. Милутиновића (1840–1900), некадашњег професора на Техничком факултету Велике школе у Београду и историчара умјетности, у заоставштини коју је тада чувао његов син Милорад сачуван рукопис о сликарима, те је међу списима и текст о Анастасу Јовановићу, Настасу, како га Драгутин назива у тексту: „...У слици је главно лице гуслар, одевен као шумадински сељак, који седи гологлав под грмом те гуди Шумадинцима, старим и младим [...] „Међу лепо груписаним слушаоцима распознају се многа портрета“. „Мисли се да је сликар дао гуслару, који толиким Србима гусла, идеалисани лик песника и историка ослобођења Србије, Симе Милутиновића Сарајлије“.²³ Драгутин је ово написао за живота великог сликара, кога је и лично могао познавати, те сматрамо да су ови подаци вјеродостојни и да је Симеонов лик на овом

²⁰ В. Краут, *Цртежи српских уметника 19. века: (1800–1900)*, Београд, 1974, 24–25.

²¹ М. Коларић, *Српско сликарство XIX века: дона романтизма*, Чачак; Београд, 1984, 15.

²² Дурковић-Јакшић, 1957, 167.

²³ Према Љ. Дурковић-Јакшић, рукопис Драгутина С. Милутиновића, 168.

чувеном ликовном раду. Око нашег пјесника осликани су истакнути Срби тог доба: Његош, Вук, Бранко, кнез Михаило, сам сликар и др.

3.8. Портрети које су сачинили сљедбеници надахнути су портретима пјесникових савременика, *копирани* са радова тих аутора и допуњавани предањима и писаним изворима. Међу радовима сљедбеника који су израдили пјесников портрет издвајају се имена Уроша Предића (1857–1953) и Тодора Швракића (1882–1931). Предић, један од највећих српских сликара реализма, године 1882. израдио је пјесников портрет чија је репродукција објављена у „Орлу“ 1884. године. Није нам познато да ли је рад сачуван. Тодор Швракић, Просвјетин стипендиста (1904–1907), школован на Ликовној академији у Прагу, први школовани сликар из Босне и Херцеговине, израдио је Симеонов портрет, који се чува у Музеју књижевности и позоришне умјетности Босне и Херцеговине у Сарајеву. „Сликарство је учио у Српској цртачкој и сликарској школи код Р. Вукановића у Београду (1900/04), затим приватно у Бечу (1904/05), одакле је са Пером Поповићем отишао у Праг на Академију ликовних умјетности код проф. В. Буковца и Ф. Женишека. Послије самосталне изложбе у Приједору (1910) неко вријеме боравио је у Бечу, а затим отворио приватну сликарску школу у Сарајеву (1911)“.²⁴ У току Првог свјетског рат био је заточен у Араду (1914–1915). Славољуб Богојевић (1922–1978), један од посљедњих ученика Јована Бијелића (1886–1964), за кога ће Здравко Вучинић истаћи да је оставио за собом бројем замашан, а вриједностима значајан опус,²⁵ израдио је у оловци пјесников портрет. Цртеж је објављен у листу „Српски народ“ 1. септембра 1944. године. Портрет нашег пјесника израдио је 2014. године и савременик нам Перица Ивановић (1966), сликар из Бање Луке.

3.9. У историографији наилазимо и на помене израде пјесниковог споменика и фотографију пјесникове скулптуре. Наиме, о стогодишњици Симеоновог рођења сарајевска „српско-православна црквено-школска општина“²⁶ изабрала је Одбор за подизање споменика Сими Милутиновићу Сарајлији у Сарајеву, а „вис. зем. влада актом од 24. децембра 1890“ [БВ 285] одобрила је рад Одбора и сакупљање прилога у *свој Босни и Херцеговини*. На стогодишњицу рођења „Босанска вила“, чији је уредник Никола Т. Кашиковић и перовођа Одбора, наводи да је пододбора 82, а сакупљен приход износи близу 6.000 фор. [БВ 286].

„Дабро-босански Митрополит Ђорђе Николајевић, на молбу главног одбора за подизање споменика Милутиновићу, издао је окружницу свему

²⁴ И. Удовчић, *Наши класици: српско сликарство и вајарство у Босни и Херцеговини: 1896–1955*, Сарајево, Српско просвјетно и културно друштво „Просвјета“, 2013, 191.

²⁵ Z. Vučinić, Slavoljub Bogojević: maštar nemirnog duha, Год. 21, бр. 125–126 (2008), 74.

²⁶ *Рад главног одбора за подизање споменика Сими Милутиновићу Сарајлији у Сарајеву*. У: БВ 285–286.

свештенству своје епархије, наредивши да сваки свештеник у својој парохији склопи подбор за скупљање прилога. Таки подбори да се склопе и по селима, којима би био свештеник предсједник а угледнији сељаци члановима. Одмах по образовању подбора свештеник да јави главном одбору у Сарајеву и да иште књигу за скупљање прилога. Прилоге треба скупљати по могућности, доста би било, вели се у окружности, кад би свака српска душа дала по два новчића, јер би се тада у цијелој овој епархији накупило девет стотина хиљада а то је девет хиљада форинта. А кад би сваки кућни домаћин дао само по 20 нов. скупило би се милион новчића или десет хиљада форината. Тако се лакше дође до велике суме, а што је још љепше цио народ учествује у прилозима за споменик. Ово је врло лијепа и корисна наредба нашега митрополита, којој ће, надамо се, шљедовати и друге двије митрополије српске“ [БВ 286–287].

Српство, коме је Симеон посветио своје сакупљене народне пјесме, ријечима „Посвештенѣ свом` Србинству!“ ,споменик пјеснику до данас није подигло. Историчар Хамдија Крешевљаковић биљежи у књизи *Sarajevo za vrijeme austrougarske uprave: (1878–1918)* у хронологији догађаја за 10. август 1891: „Srbi su pokušali da podignu spomenik S. Milutinoviću-Sarajliji, što je spriječila austrougarska uprava“.²⁷ Не помињући забрану *Главни одбор за подизање споменика Сими Милутиновићу у Сарајеву* 9. септембра 1891. обраћа се јавности одлуком „да се главна свечаност, у славу Симову, одложи све дотле, до год се не сабере толико новаца да одбор може ријешити, какав ће бити споменик... да и дан саме стогодишњице свечано прославимо – макар свако у својој средини“.²⁸ Услјед оштре аустријске цензуре, можемо претпоставити да судбина споменика и сама забрана подизања споменика није могла бити поменута. Да ли је споменик био израђен и, ако јесте, ко је био аутор и каква је његова даља судбина, није познато. Данас, далеко од сваке вјеродостојности, можемо само слутити.

У „Календару Просвете за преступну годину 1936.“ у рубрици Уметнички прилози налазимо двије фотографије скулптура Марина Студина. Једна од њих је попрсје пјесника Симеона Милутиновић Сарајлије за који стоји податак „биста се налази у читаоници Ђачког дома друштва Просвете у Сарајеву“.²⁹ Студин је бисту Шимуна Милутиновића, како је аутор нашег пјесника назвао, израдио тридесетих година прошлог вијека. Судбина овог умјетничког дјела у вртлогу Другог свјетског рата није позната. Познато је да је књижни фонд Просвјете страдао, те претпостављамо и инвентар. Књижевник и позоришни редитељ Ранко Младеновић 1939. го-

²⁷ Н. Крешевљакović, *Sarajevo za vrijeme austrougarske uprave: (1878–1918)*, Sarajevo, Arhiv grada Sarajeva, 1969.

²⁸ *Белешке*. Главни одбор за подизање споменика Сими Милутиновићу у Сарајеву. У: *Јавор*. – Год. 18, бр. 38 (1891), 607.

²⁹ *Календар Просвете за преступну годину 1936*. Уредио Мирко Максимовић, Сарајево, 1935.

дине, у бројевима 3 и 4 часописа „XX veko“, објавио је веома успјелу фотографију ове бисте.

4. Закључак

4.1. Пјеснички и ликовни портрети као неприкосновени свјedoци постојања умјетника и његовог дјела, или историјске личности, остају нама данас, а и будућим нараштајима и култури цијелога свијета, као огледало времена у коме су живјели. Записи о знаменитим личностима и драгоцјена историјско-ликовна грађа насушан су извор за културну историју и *прелиставње заборава*, како је угледни Боривоје Маринковић насловио своју књигу у којој разоткрива бројна тамна неразјашњена мјеста књижевне нам прошлости.

4.2. Књижевно и ликовно портретисање снажне стваралачке личности Симеона Милутиновића Сарајлије у радовима истакнутих умјетника само по себи говори много. Иво Андрић у тексту *Љуба Ненадовић о Његошу и Италији*, доносећи као мото Гетеову мисао и превод на српски – да би човјек могао да осјети и да поштује једну велику личност, и он сам мора да је неко и нешто, истакао је да је Ненадићева величина управо у томе „што ни у једном тренутку није подlegaо људској слабости, честој и оваквим случајевима, да предмет свoga divljenja pokuša da svede na svoju мерu, ili да себе уздигне на раџun велиџине коју описује“³⁰. Није се то десило ни ауторима књижевног текста о Симеону, међу којима је и Љ. Ненадовић, само је Симеоново дјело остало неоправдано у сјени своја два велика савременика – Вука Стефановића Караџића и Петра II Петровића-Његоша. Са Вуком и Његошем Симеон је био повезан и личним, пријатељским везама и народним пословима на којима су сва тројица предано радили.

О двјестагодишњици од пјесниковог рођења Марта Фрајнд указала је да „почеци и развој српске поезије и прозе романтичарског доба, српске историје и српске фолклористике, остали су недовољно проучени а не ретко и нетачно тумачени, управо зато што је у закључцима о њима недостајало темељно познавање Сарајлијиног рада и доприноса у свим овим областима“ [Фрајнд 1993: 5].

На то је указао и Радмило Маројевић у тексту *Испод Симеоновог шињела*: „Парафразирамо крилатему из руске књижевне историје (сви писци руског реализма изашли су испод Гогољевог шињела) како бисмо указали да је и Његош изашао испод шињела свога пјесничког учитеља, али се и историја српске књижевности и издаваштва још налази под Си-

³⁰ I. Andrić, *Ljuba Nenadović o Njegošu i Italiji*, Umjetnik i njegovo delo: (eseji ogleđi i članci), Sarajevo, 1976, 42.

меоновим шињелом јер није још у прилици да припреми критичко издање дјела таквог великана какав је несумњиво био Симеон Милутинов(ић) Сарајлија³¹. Маројевић истиче да се Симеон „својим укупним дјелом, налази између Вука и Његоша, али и између Његоша и Вука, и без тога тројства не могу се темељи српске културе новог времена спознати и оцијенити, ревалоризовати“.

Симеоново дјело још увијек није објављено као критичко издање, а тиме би његов књижевни и издавачки рад у историји српске књижевности могао бити цјеловито сагледан и вреднован.

Јелена В. Јањић*

Народна и универзитетска библиотека Републике Српске
Јеврејска 30
78000 Бања Лука

Кључне ријечи: Симеон Милутиновић Сарајлија, књижевно дјело, умјетнички портрет, XIX вијек, културна историја

Jelena V. Janjić

PORTRAIT OF SIMEON MILUTINOVIC SARAJLIJA IN LITERATURE AND ART

The paper points out the importance of literary and fine art portraits of famous people in the history of one nation. The paper contains information about literary and fine art representation of Serbian poet Simeon Milutinovic Sarajlija. Particular value lies in written or painted portraits by the poet's contemporaries. Numerous notes of his followers clearly illustrate the reputation that Simeon had among them. The problems that researchers of cultural history face in the search for fine art portraits of writers and cultural workers of the 19th century are pointed out.

³¹ Р. Маројевић, *Испод Симеоновог шињела*, Симеон Милутиновић Сарајлија; приређивач Јелена В. Јањић; редактор Радмило Маројевић, Друштво чланова Матице Српске у Републици Српској, Бањалука, 2019, 283.

* jslagalo@hotmail.com

ИЗВОРИ

А. Јовановић. *Изяшинънъ уз Споменике Србске*. У Бечу: [Анастас Јовановић], 1850, [1].

Белешке. Главни одбор за подизање споменика Сими Милутиновићу у Сарајеву. У: Јавор. – Год. 18, бр. 38 (1891), 607.

Календар Просвете за преступну годину 1936. Уредио Мирко Максимовић, Сарајево, 1935.

Луча Микрокозма одъ владыке црногорскога Петра Петровића Нѣгоша. У Београду : Княжества србскогакњигопечатномъ њ, 1846.

Пѣваннiя црногорска и херцеговачка. Часть 1 / собрана Чубромъ Чойковићемъ Црногорцемъ. – [У Пешти]: издана Юсифомъ Миловукомъ, 1833.

Рад главног одбора за подизање споменика Сими Милутиновићу, Сарајлији у Сарајеву. У: Босанска вила. Год. VI, бр. 18 (5. октобар), 1891, 285–286.

Три србска списатеља од Јакова Игњатовића. У: Даница. – Год. 1, бр. 1 (20. 2.1860), 5–10; бр. 2, (29. 2.1860), 18–27.

Троесестарство или Србске тры милине / У Видину 1816^а лѣта сочинио посрочки (и сада поисправіо) Симеонъ Милутиновићъ Сарајлија. У Лайпцигу : у штампарији Брайткопфа и Хертла, 1837.

ЛИТЕРАТУРА

Андрић 1976 Ivo Andrić. *Ljuba Nenadović o Njegošu i Italiji*. У: *Umjetnik i njegovo delo: (eseji ogleđi i članci)*, Sarajevo, 1976.

Гавриловић 1899 Андра Гавриловић. *Сима Милутиновић: 1791–1847*. У: *Лирске песме Симе Милутиновића Сарајлије*. Београд: Српска књижевна задруга, 1899, XXV.

Дурковић-Јакшић 1957 Љубомир Дурковић-Јакшић. *Србијанско-црногорска сарадња: (1830–1851)*. Београд: Научно дело, 1957.

Јањић 2019 Јелена В. Јањић. *Симеон Милутиновић Сарајлија (између Вука и Негоша)*. У: Симеон Милутиновић Сарајлија; приређивач Јелена В. Јањић; редактор Радмило Маројевић, Друштво чланова Матице Српске у Републици Српској, Бањалука, 2019, 5.

Коларић 1984 Миодраг Коларић. *Српско сликарство XIX века: дона романтизма*, Чачак: Народни музеј Чачак; Београд: Народни музеј, 1984.

Краут 1974 Вања Краут, *Цртежи српских уметника 19. века: (1800–1900)*, Београд, Народни музеј, 1974.

Краут 1992 Вања Краут, *Цртежи српских уметника 19. века: каталог збирке Кабинета графике Народног музеја, Београд*, Београд, Народни музеј, 1992.

Крешевљаковић 1969 Hamdija Kreševljaković. *Sarajevo za vrijeme austrougarske uprave: (1878–1918)*, Sarajevo, Arhivgrada Sarajeva, 1969.

Маројевић 2019 Радмило Маројевић. *Испод Симеоновог шињела*. У: Симеон Милутиновић Сарајлија; приређивач Јелена В. Јањић; редактор Радмило Маројевић, Друштво чланова Матице Српске у Републици Српској, Бањалука, 2019, 283.

Недић 1959 Владан Недић. *Сима Милутиновић Сарајлија*. Београд: Нолит, 1959.

Ненадовић 1895 *Целокупна дела Љубомира П. Ненадовића. Св. 18*. Накладом Књижаре Љ. Јоксимовића у Београду, 1895, 27–28.

Петровић 2014 Петар Петровић. *Сретење устаника и Устава*, Народни музеј, Београд, 2014.

Петровић-Његош 1848 Петар II Петровић-Његош. *Спровод праху С. Милутиновића*. У: Подунавка, бр. 15 (9. априла 1848), 61–62,

Радичевић 1847 *Песме Бранка Радичевића I*. У Бечу: у Јерменскоме намастиру, 1847.

Трајковић 2006 Борјанка Трајковић. *Никола Т. Кашиковић: живот и дело*. Народна библиотека Србије, Београд, 2006.

Удовчић 2013 Ивана Удовчић. *Наши класици: српско сликарство и вајарство у Босни и Херцеговини: 1896–1955* / аутор изложбе и текста у каталогу Ивана Удовчић, Сарајево, Српско просвјетно и културно друштво „Просвјета“, 2013.

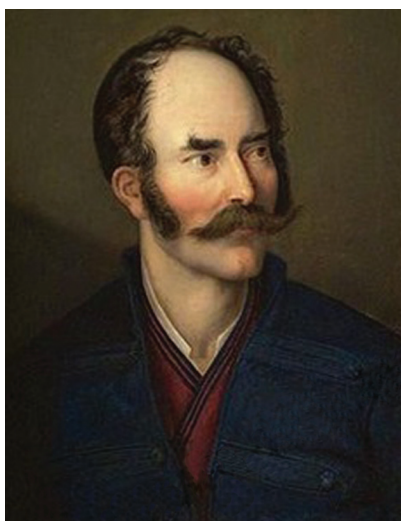
Фрајнд 1993 Марта Фрајнд. Увод. У: *Симо Милутиновић Сарајлија: књижевно дело и културноисторијска улога: зборник радова*. [уредник Марта Фрајнд]. Београд: Институт за књижевност и уметност; Вукова задужбина, 1993, [5]–7.

Портрет Симеона Милутиновића Сарајлије
објављен у *Пјеванији* (Будим, 1833).
Рад непознатог аутора.

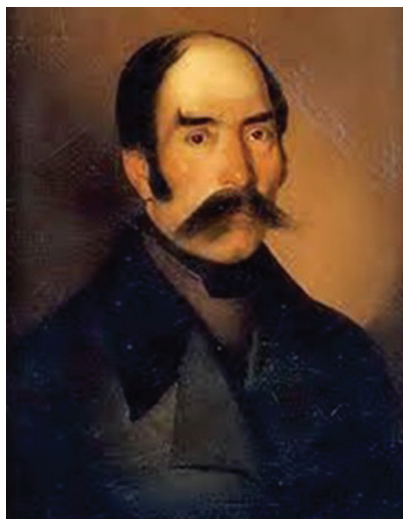
Портрет Симеона Милутиновића Сарајлије
(1839 или 1840).
Рад Јована Исаиловића Млађег.
Својина Народног музеја у Београду.

Портрет С. Милутиновића Сарајлије.
Рад Катарине Ивановић (1840).
Својина Народног музеја у Београду.

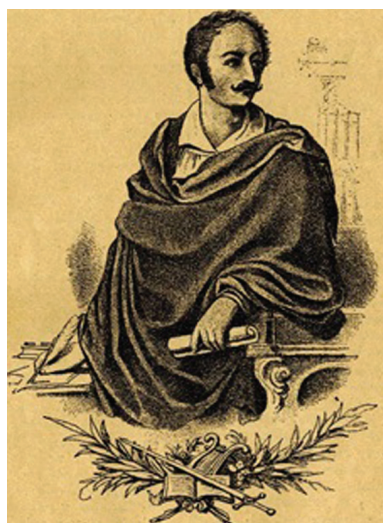
Портрет С. Милутиновића Сарајлије.
Рад Мине Караџић Вукомановић.
Својина Народног музеја у Београду.

Симеон Милутиновић Сарајлија.
Рад Димитрија Аврамовића
(1846 или 1847).

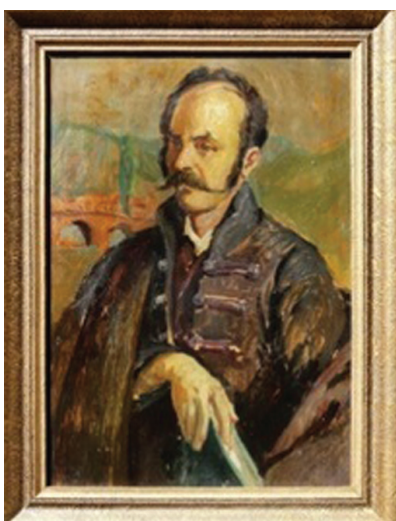
Симеон Милутиновић Сарајлија.
Рад Уроша Предића.

Симеон Милутиновић Сарајлија.
Рад непознатог аутора
објављен у *Голубу* 1891.

Биста Симеона Милутиновића Сарајлије.
Рад Марина Студина из тридесетих
година XX вијека.

Симеон Милутиновић Сарајлија.
Рад Тодора Швракића.
Својина Музеја књижевности и
позоришне умјетности
Босне и Херцеговине у Сарајеву.

Симеон Милутиновић Сарајлија.
Рад Славољуба Богојевића.
Цртеж је објављен у листу
Српски народ 1. септембар 1944. године.